

Instytut Europeistyki
Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

Justyna Miecznikowska

**EUROPEIZACJA
PARTII I SYSTEMU
PARTYJNEGO
AUSTRII**

Warszawa 2018

Publikacja dofinansowana przez Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytetu Warszawskiego

Recenzenci:
prof. dr hab. Marek Żmigrodzki
dr hab. Jarosław Macała

Projekt okładki:
Barbara Kuropiejska-Przybyszewska

Redakcja:
Anna Balcerzak

© Copyright by Justyna Miecznikowska
© Copyright by Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2018

Wszelkie prawa zastrzeżone. Każda reprodukcja lub adaptacja całości bądź części niniejszej publikacji, niezależnie od zastosowanej techniki reprodukcji (drukarskiej, fotograficznej, komputerowej i in.), wymaga pisemnej zgody Autorki i Wydawcy.

ISBN 978-83-7545-821-3

Wydawca:
Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR
03-982 Warszawa, ul. Dedala 8/44
tel. 602 247 367, fax 22 870 03 60
e-mail: oficyna@aspra.pl
www.aspra.pl

Objętość: 31,1 ark. wydawniczego

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	15
Rozdział I	
Europeizacja – rozważania teoretyczne i konceptualizacyjne	37
1.1. Wieloznaczne pojęcie europeizacji	38
1.2. Istota zmiany systemu partyjnego	43
1.3. Partia i system partyjny – wymiary europeizacji oraz obszary badawcze i teoretyczne	49
1.4. Postawa partii politycznych wobec integracji europejskiej i UE	71
Rozdział II	
System partyjny II Republiki Austrii – charakterystyka i analiza zmian	83
2.1. Prawna instytucjonalizacja i zasady działania partii politycznych w Austrii	83
2.2. Podziały socjopolityczne i dystans programowy między partiami austriackimi	90
2.3. Wpływ ordynacji wyborczych na kształt austriackiego systemu partyjnego	94
2.4. Uczestnictwo i poziom zaufania społecznego do partii politycznych w Austrii	105
2.5. Analiza ilościowo-jakościowa systemu partyjnego Austrii z lat 1945–1994	111
2.6. Analiza ilościowo-jakościowa systemu partyjnego Austrii po 1995 roku	126

2.7. Polaryzacja sceny politycznej i opinii publicznej wobec integracji europejskiej oraz UE	136
2.8. Europeizacja rywalizacji międzypartyjnej na przykładzie wyborów do PE w Austrii	150

Rozdział III

Europeizacja austriackich partii politycznych – wymiar programowy...	167
3.1. Analiza ilościowa programów partii politycznych w okresie przedakcesyjnym pod kątem stosunku do integracji europejskiej	169
3.2. Analiza jakościowa programów partii politycznych w okresie przedakcesyjnym pod kątem stosunku do integracji europejskiej	175
3.3. Wymiar programowy europeizacji ugrupowań prointegracyjnych po akcesji Austrii do Unii Europejskiej – analiza ilościowo-jakościowa treści programów partyjnych	183
3.3.1. Europeizacja programów Austriackiej Partii Ludowej	192
3.3.2. Europeizacja programów Socjaldemokratycznej Partii Austrii	202
3.3.3. Europeizacja programów Partii Zielonych	211
3.4. Wymiar programowy europeizacji eurosceptycznego ugrupowania Wolnościowej Partii Austrii po akcesji Austrii do UE – analiza ilościowo-jakościowa treści programów partyjnych	223

Rozdział IV

Europeizacja austriackich partii politycznych – wymiar współpracy ponadnarodowej oraz zmian organizacyjno-strukturalnych w partii ..	237
4.1. Partie austriackie w europejskich federacjach partyjnych i grupach politycznych PE	240
4.2. Zmiany organizacyjno-strukturalne w partiach pod wpływem integracji europejskiej – kontakty posłów do PE z partią krajową ..	245
4.3. Ordynacja wyborcza do PE – zasady wyboru posłów do PE w Austrii	261
4.4. Austriaccy posłowie do PE – ogólna charakterystyka delegacji partyjnych	265
4.5. Pozycja austriackich posłów w grupach politycznych oraz komisjach i delegacjach parlamentarnych PE	276
4.6. Aktywność austriackich posłów w PE	282

Rozdział V**Casus Wolnościowej Partii Austrii – skrajne oblicze eurosceptycyzmu.**

Analiza pozycji ugrupowania na scenie politycznej Austrii	303
5.1. Geneza FPÖ	304
5.2. Ewolucja FPÖ od formacji o charakterze liberalnym po partię skrajnej prawicy	316
5.3. Rozwój struktur organizacyjnych FPÖ	332
5.4. Pozycja FPÖ na arenie wyborczej na szczeblu federacji i krajów związkowych	347
5.5. Pozycja FPÖ na federalnej płaszczyźnie parlamentarnej i gabinetowej	357
5.6. Prawicowy populizm w Austrii – fenomen FPÖ	369
Zakończenie	379
Załącznik	393
Bibliografia	429
Spis schematów, tabel i wykresów	471
Summary	479
Indeks osób	485
Table of contents	491

Wykaz skrótów

AFCO	(fr. Affaires constitutionnelles) – Komisja Spraw Konstytucyjnych
AFET	(fr. Affaires étrangères) – Komisja Spraw Zagranicznych
AGRI	(fr. Agriculture et développement rural) – Komisja Rolnictwa i Rozwoju Wsi
AK	(niem. Arbeiterkammer) – Izba Pracowników
ALDE	(ang. Alliance of Liberals and Democrats for Europe) – Porozumienie Liberalów i Demokratów na rzecz Europy
art.	artykuł
AUF	(niem. Aktionsgemeinschaft Unabhängiger und Freiheitlicher) – Wspólnota Niezależnych i Wolnościowców
AVNOJ	(serb. Antifašističko veće narodnog oslobodjenja Jugoslavije) – Antyfaszystowska Rada Wyzwolenia Narodowego Jugosławii
BGBL	(niem. Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich) – Dziennik Ustaw Republiki Austrii
BUDG	(fr. Budgets) – Komisja Budżetowa
BVG	(niem. Bundesverfassungsgesetz) – Federalna Ustawa Konstytucyjna
BWK	(niem. Bundeswirtschaftskammer) – Związkowa Izba Gospodarcza
BZÖ	(niem. Das Bündnis Zukunft Österreich) – Sojusz na rzecz Przyszłości Austrii
CFP	(niem. Christlich-freiheitliche Plattform für ein freies Europa souveräner Völker) – Chrześcijańsko-Wolnościowa Platforma dla Wolnej Europy Suwerennych Narodów
CMP	(ang. Comparative Manifesto Project) – Projekt dot. analizy porównawczej manifestów wyborczych
CONT	(fr. Contrôle budgétaire) – Komisja Kontroli Budżetowej
CSP	(ang. Confederation of the Socialist Parties of the European Community) – Konfederacja Partii Socjalistycznych Wspólnoty Europejskiej
CULT	(fr. Culture et éducation) – Komisja Kultury i Edukacji
DEVE	(fr. Développement) – Komisja Rozwoju
DROI	(fr. Droits de l'homme) – Podkomisja ds. Praw Człowieka

ECON	(ang. Economic and Monetary Affairs) – Komisja Gospodarcza i Monetarna
ED	(ang. European Democrats) – Europejscy Demokraci
EDU	(ang. European Democrat Union) – Europejska Unia Demokratyczna
EFTA	(ang. European Free Trade Association) – Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu
ELDR	(ang. European Liberal Democrat and Reform Party) – Partia Europejskich Liberalów, Demokratów i Reformatorów
ELPp	efektywna liczba partii w parlamencie
ELPw	efektywna liczba partii na poziomie wyborczym
EMPL	(fr. Emploi et affaires sociales) – Komisja ds. Zatrudnienia i Spraw Społecznych
ENF	(ang. Europe of Nations and Freedom) – Europa Narodów i Wolności
ENVI	(fr. Environnement santé publique et sécurité alimentaire) – Komisja Ochrony Środowiska Naturalnego, Zdrowia Publicznego i Bezpieczeństwa Żywności
EPL	(ang. European People's Party) – Europejska Partia Ludowa
EPP-ED	(ang. European People's Party – European Democrats) – Europejska Partia Ludowa – Europejscy Demokraci
EURATOM	Europejska Wspólnota Energii Atomowej
EWG	Europejska Wspólnota Gospodarcza
EWWiS	Europejska Wspólnota Węgla i Stali
FA	(niem. Freiheitliche Arbeitnehmer) – Wolnościowi Pracownicy
FB	(niem. Freiheitliche Bauernschaft) – Wolnościowe Chłoptwo
FDP	(niem. Freie Demokratische Partei) – Wolna Partia Demokratyczna
FEMM	(fr. Droits de la femme et égalité des genres) – Komisja Praw Kobiet i Równouprawnienia
FFV	(niem. Freiheitlicher Familienverband) – Wolnościowy Związek Rodzin
FLV	(niem. Freiheitlicher Österreichischer Lehrerverband) – Wolnościowy Związek Nauczycieli
FPÖ	(niem. Freiheitliche Partei Österreichs) – Wolnościowa Partia Austrii
FSI	(niem. Freiheitliche Studenten Initiative) – Wolnościowa Inicjatywa Studentów
FSÖ	(niem. Freiheitliche Sammlung Österreichs) – Wolnościowy Związek Austrii
Greens/EFA	(ang. Greens/European Free Alliance) – Zieloni i Wolne Przymierze Europejskie

---

GRÜNE	(niem. Die Grünen – Die Grüne Alternative) – Zieloni – Zielona Alternatywa
IFF	(niem. Initiative Freiheitlicher Frauen) – Inicjatywa Wolnościowych Kobiet
IMCO	(fr. Internal Market and Consumer Protection) – Komisja Rynku Wewnętrznego i Ochrony Konsumentów
INTA	(fr. International Trade) – Komisja Handlu Zagranicznego
ITRE	(fr. Industrie, recherche et énergie) – Komisja Przemysłu, Badań Naukowych i Energii
ITS	(ang. Identity, Tradition and Sovereignty) – Tożsamość, Tradycja i Suwerenność
JURI	(fr. Affaires Juridiques) – Komisja Prawna
KdU	(niem. Klub der Unabhängigen) – Parlamentarny Klub Niezależnych
KE	Komisja Europejska
KPÖ	(niem. Kommunistische Partei Österreichs) – Komunistyczna Partia Austrii
LF	(niem. Liberales Forum) – Forum Liberalne
LGBT	(z ang. Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender) – lesbijki, geje, osoby biseksualne oraz transgenderyczne
LHPM	(niem. Liste Dr Hans-Peter Martin) – Lista Hansa-Petera Martina
LI	(ang. Liberal International) – Międzynarodówka Liberalna
LIBE	(fr. Libertés civiles, justice et affaires intérieures) – Komisja ds. Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych
LWK	(niem. Landwirtschaftskammer) – Izba Rolnictwa
MARPOR	(ang. Manifesto Research on Political Representation) Badanie manifestów i politycznej reprezentacji
MENF	(ang. Movement for a Europe of Nations and Freedom) – Ruch na rzecz Europy Narodów i Wolności
MSZ	Ministerstwo Spraw Zagranicznych
NATO	(ang. North Atlantic Treaty Organization) – Organizacja Traktatu Północnocnoatlantyckiego
NDP	(niem. Nationaldemokratische Partei) – Partia Narodowo-Demokratyczna
NEI	(fr. Nouvelles Equipes Internationales) – Nowe Ekipy Międzynarodowe
NEOS	(niem. Das Neue Österreich und Liberales Forum) – Nowa Austria i Liberalne Forum
NFÖ	(niem. Bündnis Neutrales Freies Österreich) – Związek na rzecz Neutralnej Wolnej Austrii

NSDAP	(niem. Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) – Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników
ÖAAB	(niem. Der Österreichische Arbeitnehmerinnen- und Arbeitnehmerbund) – Austriackie Stowarzyszenie Robotników i Pracodawców
ÖBB	(niem. Der Österreichische Bauernbund) – Austriackie Stowarzyszenie Rolników
ÖGB	(niem. Österreichischer Gewerkschaftsbund) – Austriacki Związek Zawodowy
ÖGfE	(niem. Die Österreichische Gesellschaft für Europapolitik) – Austriackie Towarzystwo ds. Polityki Europejskiej
ÖH	(niem. Österreichische Hochschülerschaft) – Austriacki Związek Studencki
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
OPEC	(ang. Organization of the Petroleum Exporting Countries) – Organizacja Krajów Eksportujących Ropę Naftową
ÖSR	(niem. Österreichischer Seniorenring) – Wolnościowe Koło Seniorów
ÖVP	(niem. Österreichische Volkspartei) – Austriacka Partia Ludowa
ÖWB	(niem. Der Österreichische Wirtschaftsbund) – Austriackie Stowarzyszenie Biznesu
PE	Parlament Europejski
PECH	(fr. Pêche) – Komisja Rybołówstwa
PES	(ang. Party of European Socialists) – Partia Europejskich Socjalistów
PETI	(fr. Pétitions) – Komisja Petycji
REGI	(fr. Regional Development) – Komisja Rozwoju Regionalnego
RETTÖ	(niem. Die Unabhängige Bürgerinitiative Rettet Österreich) – Niezależna Obywatelska Inicjatywa Ratujcie Austrię
RFJ	(niem. Ring Freiheitlicher Jugend Österreich) – Koło Wolnościowej Młodzieży
RFN	Republika Federalna Niemiec
RFS	(niem. Ring Freiheitlicher Studenten) – Koło Wolnościowych Studentów
RFW	(niem. Ring Freiheitlicher Wirtschaftstreibender) – Koło Wolnościowych Przedsiębiorców
RN	Rada Narodowa
S&D	(ang. Progressive Alliance of Socialists and Democrats) – Postępowy Sojusz Socjalistów i Demokratów w Parlamencie Europejskim

---

SA NSDAP	(niem. Die Sturmabteilungen der NSDAP) – Oddziały Szturmowe NSDAP
SEDE	(fr. Sécurité et défense) – Podkomisja ds. Bezpieczeństwa i Obrony
SORA	(ang. Institute for Social Research and Consulting) – Instytut Badań Społecznych i Konsultingu
SPÖ	(niem. Sozialdemokratische Partei Österreichs) – Socjaldemokratyczna Partia Austrii (do 1994 roku Sozialistische Partei Österreichs)
SS NSDAP	(niem. Die Schutzstaffel der NSDAP) – Oddziały Ochronne NSDAP
SWÖ	(Sozialdemokratischer Wirtschaftsverband Österreichs) – Socjaldemokratyczne Stowarzyszenie Biznesu
Team Stronach	(niem. Das Team Stronach für Österreich) – Drużyna Stronacha dla Austrii
TRAN	(fr. Transport et tourisme) – Komisja Transportu i Turystyki
UE	Unia Europejska
USA	(ang. United States of America) – Stany Zjednoczone Ameryki
ust.	ustęp
VdU	(niem. Verband der Unabhängigen) – Związek Niezależnych
VGÖ	(niem. Vereinte Grüne Österreichs) – Partia Zjednoczonych Zielonych Austrii
VÖI	(niem. Die Vereinigung Österreichischen Industriellen) – Zjednoczenie Austriackich Przemysłowców
VSStÖ	(niem. Der Verband Sozialistischer Student_innen in Österreich) – Związek Socjalistycznych Studentów Austrii
WE	Wspólnoty Europejskie
WPZiB	Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa
ZSRR	Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

Wstęp

Przedmiotem niniejszej monografii jest europeizacja austriackich partii oraz systemu partyjnego Austrii w latach 1995–2015 rozumiana jako proces wewnętrznej adaptacji do funkcjonowania w Unii Europejskiej (UE). Analizie zostały poddane partie, które w badanym okresie były nieprzerwanie obecne w Radzie Narodowej (niem. Nationalrat) – niższej izbie austriackiego parlamentu, a ponadto posiadały swoją delegację w Parlamencie Europejskim (PE). Obok trzech partii prointegracyjnych – Socjaldemokratycznej Partii Austrii (niem. Sozialdemokratische Partei Österreichs, SPÖ), Austriackiej Partii Ludowej (niem. Österreichische Volkspartei, ÖVP) i Austriackich Zielonych (niem. Die Grünen – Die Grüne Alternative, GRÜNE) – uwaga została również poświęcona zagadnieniu europeizacji ugrupowania nastawionego krytycznie wobec integracji i Unii Europejskiej – Wolnościowej Partii Austrii (niem. Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ)¹. Celem analizy jest ocena adekwatności odpowiedzi udzielonej przez cztery partie polityczne na bodźce płynące z UE. Rozważania obejmują ewolucję programów, przekształcenia strukturalno-organizacyjne oraz współpracę ponadnarodową podejmowaną przez cztery austriackie ugrupowania, w tym aktywność na forum Parlamentu Europejskiego, a także zachodzące pod wpływem członkostwa Austrii w UE zmiany w rywalizacji międzypartyjnej.

Pogłębiona analiza dotyczy dwudziestu pierwszych lat członkostwa Austrii w UE, tj. od momentu przystąpienia do struktur unijnych, co nastąpiło 1 stycznia 1995 roku, do końca 2015 roku. Należy jednak zastrzec, że zmiany generowane pod wpływem impulsów integracyjnych następowały już w okresie przedakcesyjnym, gdy toczyła się debata publiczna wokół perspektyw nie tylko członkostwa, ale jeszcze wcześniej stowarzyszenia Austrii ze Wspólnotami Europejskimi. Z tego względu autorka uznała za

---

1 W pracy przyjęto nazwę Wolnościowa Partia Austrii, ale w publicystyce nazwa ugrupowania Freiheitliche Partei Österreichs jest tłumaczona na język polski także jako Austriacka Partia Wolności.

celowe scharakteryzowanie omawianych partii politycznych oraz ukazanie specyfiki systemu partyjnego w dłuższej powojennej perspektywie czasowej. Mimo że w 2013 roku odbyły się ostatnie analizowane w publikacji wybory do Rady Narodowej, a w 2014 roku miały miejsce wybory do Parlamentu Europejskiego (piąte z rzędu w Austrii²), to podjęte rozważania zamyka 2015 roku, umożliwiając między innymi ocenę półtorarocznej aktywności osiemnastu austriackich eurodeputowanych w Parlamencie Europejskim VIII kadencji oraz analizę europeizacji rywalizacji i polaryzacji austriackiego elektoratu wokół kwestii związanych z przyszłością UE podczas europejskiej elekcji.

Założenia pracy oparto na klasycznej teorii instytucjonalizmu socjologicznego, nazywanego konstruktywizmem, który objaśnia procesy socjalizacji zachodzące pod wpływem integracji europejskiej, bada zmiany w zasadach, normach, strukturze oraz zachowaniach i praktyce³. Jacek Czaputowicz podkreśla, że instytucjonalizm socjologiczny za główny przedmiot zainteresowania traktuje wpływ, jaki na tożsamość aktorów wywierają instytucje kognitywne (idee i dyskurs), które prowadzą do przekształcania się mentalności aktorów społecznych i zmiany logiki działania z kalkulacji oczekiwanych korzyści na zachowanie zgodne z zasadami⁴. Kamil Ławniczak zwraca uwagę na typową dla konstruktywizmu ontologię idealistyczną, która – będąc w opozycji do materializmu – podkreśla wagę idei konstytuujących tożsamości i interesy aktorów⁵. Konstruktywizm wzbogacono o nowe specjalistyczne podejście – europeizację, kierując się wskazówką Janusza Ruszkowskiego, że teorie specjalistyczne (tzw. cząstkowe) są bardziej precyzyjne, bo wspierają operacjonalizację procesu badawczego, tworząc nowe perspektywy badawcze⁶.

Dla prawidłowego zdiagnozowania problematyki w pracy posłużono się koncepcją prekursora badań nad europeizacją partii krajowych – Ro-

2 Jesienią 1996 r. w Austrii przeprowadzono wybory uzupełniające do IV kadencji PE. Kolejne elekcje europejskie odbyły się w 1999, 2004, 2009 i 2014 r.

3 A. Skolimowska, *Konstruktywizm w badaniach integracji europejskiej*, w: *Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość. Problemy badawcze młodych politologów*, red. D. Mikucka-Wójtowicz, Kraków 2010, s. 223–231. Vide też: eadem, *Przedmiot i metodologia rozprawy doktorskiej pt. Konstruktywizm jako teoria integracji europejskiej*, „Przegląd Europejski” 2011, nr 1 (22).

4 J. Czaputowicz, *Perspektywy teoretyczne w studiach europejskich*, w: *Studia europejskie. Zagadnienia metodologiczne*, red. K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Warszawa 2010, s. 259.

5 K. Ławniczak, *Potencjał konstruktywizmu w studiach nad Unią Europejską*, w: *Studia europejskie. Wyzwania interdyscyplinarne*, red. J. Czaputowicz, Warszawa 2014; idem, *Spoleczne zakorzenienie aktorów procesu podejmowania decyzji w Radzie Unii Europejskiej*, Warszawa 2017, s. 10–11.

6 J. Ruszkowski, *Próba delimitacji obszaru badawczego studiów europejskich między naukami o polityce a stosunkami międzynarodowymi*, w: *Studia europejskie. Wyzwania...*, s. 45–47.

berta Ladrecha, analizując przejawy europeizacji partii w czterech z pięciu⁷ zaproponowanych przez niego obszarach. Poszukiwano zatem zmian w programach politycznych, wewnętrznej organizacji partii, podejmowanej przez partie współpracy ponadnarodowej oraz rywalizacji międzypartyjnej. Ladrech jako obszar badań zachodzącej europeizacji wskazuje również wpływ kwestii europejskich na relacje między partią a rządem, który jest przez nią (współ)tworzony, niemniej jednak uwzględniając obiektywne trudności w dostępie do materiału badawczego, pozwalającego prześledzić między innymi zakres wpływu partii krajowych na politykę europejską rządów, zrezygnowano z tego aspektu analizy⁸.

Do oceny natężenia zmian zachodzących w wyniku europeizacji zarówno w programach partyjnych, jak i w strukturze organizacyjnej ugrupowań zastosowano zaproponowaną przez Tima Haughtona trójstopniową skalę⁹. W analizie posłużono się także wymiarami, jakie wskazał Haughton, poszukując zmian w partiach politycznych. Badając europeizację systemu partyjnego, oparto się na założeniach Petera Maira, który za przejawy europeizacji uznał zmiany formatu (oznaczające pojawienie się nowych partii związanych z kwestią integracji europejskiej) oraz mechanizmu systemu partyjnego (gdy integracja europejska wpływa na interakcje między partiami i prowadzi do wyłonienia się nowego wymiaru rywalizacji między nimi)¹⁰. Wykorzystano również model teoretyczny Zoe Lefkofridi wyjaśniający zintegrowaną formę odpowiedzi partii na bodźce płynące z UE, w myśl którego europeizacja prowadzi do zmian świadomości w partii (*salience* kwestii europejskich) oraz w podejmowanym przez ugrupowanie działaniu (*policy issue*)¹¹.

Przeprowadzona makroanaliza została skoncentrowana na próbie oceny wpływu UE na wzorce rywalizacji międzypartyjnej w ciągu dwudziestu pierwszych lat członkostwa Austrii w Unii. Badanie europeizacji narodowego systemu partyjnego objęło jego ewolucję po przystąpieniu państwa do UE, co jest konsekwencją założenia, że system partyjny dynamicznie reaguje

7 Vide: R. Ladrech, *Europeanization and Political Parties: Towards a Framework for Analysis*, Keele European Parties Research Unit (KEPRU), Working Paper 7, Staffs 2001, <https://www.keele.ac.uk/media/keeleuniversity/group/kepru/KEPRU%20WP%207.pdf> (dostęp: 01.10.2016).

8 O wyzwaniach związanych z badaniem relacji między rządem narodowym a partiami go tworzącymi vide m.in. w: A. Paczeński, *Europeizacja partii politycznych i systemu partyjnego*, w: *Europeizacja. Mechanizmy, wymiary, efekty*, red. A. Paczeński, R. Riedel, Toruń–Wrocław–Oslo 2010, s. 252–253.

9 T. Haughton, *Driver, Conductor or Fellow Passenger? EU Membership and Party Politics in Central and Eastern Europe*, „Journal of Communist Studies and Transition Politics” 2009, t. 25, nr 4.

10 P. Mair, *The Limited Impact of Europe on National Party Systems*, „West European Politics” 2000, t. 23, nr 4.

11 Z. Lefkofridi, *An Integrated Model of National Party Response to European Integration*, IHS Political Science Series, nr 115, Wien 2008, http://aei.pitt.edu/8230/1/pw_115.pdf (dostęp: 01.12.2016).

na zmiany w jego bezpośrednim otoczeniu w postaci tworzonych koalicji, spójności i trwałości gabinetów oraz zachodzących relacji między rządem a opozycją parlamentarną¹². Przejawem tych zmian byłyby nowe podziały na scenie politycznej, nowe wzory tworzenia koalicji, powstawanie nowych partii czy też rozpad dotychczasowych ugrupowań w wyniku konfliktów na tle odmiennego stosunku do integracji europejskiej. Mikroanaliza dotyczyła natomiast europeizacji czterech austriackich partii politycznych, spośród których trzy mają nastawienie prointegracyjne, a jedna pozostaje krytyczna wobec UE. Za Anną Pacześniak przyjęto bowiem, że europeizacja w krajowych partiach politycznych zachodzi niezależnie od ich stosunku do procesu integracyjnego jako takiego¹³. Można jednak przypuszczać, że intensywność zmian będących konsekwencją członkostwa państwa w UE jest pochodną większej lub mniejszej podatności partii na bodźce pochodzące z otoczenia. Celem badania jest zatem ocena, na ile odmiennie przebiega europeizacja w austriackich partiach nastawionych proeuropejsko i w ugrupowaniu negującym UE oraz krytycznym wobec procesu integracji, jakim jest Wolnościowa Partia Austrii. W założeniu realizacja powyższego projektu badawczego ma przyczynić się do pogłębienia wiedzy na temat procesów europeizacji partii i systemów partyjnych w państwach członkowskich UE na przykładzie Austrii.

Badanie europeizacji partii krajowych obejmuje dwa wymiary tego procesu: europeizację odgórną (*top-down*), prowadzącą do transformacji krajowych partii politycznych i narodowych systemów partyjnych pod wpływem integracji europejskiej, oraz oddolną (*bottom-up*), interpretowaną jako oddziaływania partii krajowych na europejski proces decyzyjny¹⁴. Europeizacja oddolna zachodzi poprzez ponadnarodowe struktury partyjne – frakcje w Parlamencie Europejskim oraz transnarodowe federacje partii i partie polityczne na poziomie europejskim, które łącznie składają się na „europejski system partyjny”¹⁵.

W toku prac nad europeizacją partii i systemu partyjnego Austrii postawiono kilka pytań: w jakim stopniu zachodzi europeizacja w austriackich partiach politycznych? Czy członkostwo Austrii w UE wpłynęło na kształt systemu partyjnego? W jakim stopniu europejska orientacja partii politycz-

12 A. Antoszewski, *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Toruń 2009, s. 250.

13 A. Pacześniak, *Europeizacja polskich partii politycznych*, Warszawa 2014, s. 44.

14 Eadem, *Europeizacja partii politycznych...*, s. 247.

15 B. Kosowska-Gąstoł, *Europeizacja partii politycznych reprezentujących interesy nacjonalistyczne, regionalne i etnoregionalne w „starej” i „nowej” Europie*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2013, nr 11, s. 56.

nych i ich stosunek do UE oddziałuje na podejmowane przez elektorat decyzje wyborcze? Jakie jest stanowisko partii politycznych wobec wybranych problemów zjednoczonej Europy, takich jak reforma instytucjonalna UE, rozszerzenia z lat 2004/2007/2013, kryzys strefy euro, wyzwania polityki migracyjnej UE? Jakie są uwarunkowania eurosceptycyzmu partii politycznych na austriackiej scenie politycznej? Jakie znaczenie ma współpraca z partiami europejskimi dla austriackich partii narodowych? Jaka jest pozycja eurodeputowanych w strukturach każdego z analizowanych ugrupowań? Czy podejmowane przez eurodeputowanych aktywności na forum PE są spójne z myślą europejską przedstawioną w partyjnych programach i manifestach wyborczych?

W powiązaniu z przedmiotem badań przyjęto główną hipotezę, iż zarówno w partiach politycznych, jak i w systemie partyjnym Austrii zachodzą zmiany pod wpływem integracji europejskiej i członkostwa państwa w UE. Główniej hipotezie towarzyszą hipotezy częściowe:

- Pod wpływem europeizacji odgórnej (*top-down*) nastąpiły zmiany w programach i manifestach wyborczych oraz strukturach organizacyjnych wszystkich analizowanych partii. Europeizacja oddolna (*bottom-up*) austriackich ugrupowań w większym stopniu zachodzi wśród ugrupowań prointegracyjnych – z uwagi na ich obecność w federacjach transnarodowych oraz w grupach politycznych na forum PE, niż w przypadku partii eurosceptycznej, która unika współpracy na płaszczyźnie ponadnarodowej, a jej politycy przez długie lata pozostawali posłami niezrzeszonymi w PE.
- Postawa względem Unii Europejskiej stała się jednym z czynników polaryzujących system partyjny w Austrii. Konflikt bazujący na stosunku do integracji europejskiej oddziałuje na rywalizację międzypartyjną w Austrii na płaszczyźnie wyborczej oraz wpływa na decyzje elektoratu.
- Na system partyjny w Austrii oraz na partie polityczne, w tym na ewolucję ich programów oraz zawierane koalicje, oddziałuje utrzymujący się od lat dziewięćdziesiątych XX wieku wysoki poziom krytycyzmu wobec UE w społeczeństwie austriackim.
- Krytyczna postawa Wolnościowej Partii Austrii wobec integracji europejskiej/UE wynika zarówno z niechęci do osłabienia państwa narodowego, negacji idei kosmopolitycznej Unii, która według ugrupowania zagraża homogenicznej wspólnotie narodowej Austrii, jak i ze strategii wyborczej będącej niejako pochodną miejsca zajmowanego przez tę partię w systemie partyjnym Austrii.

W pracy zastosowano metodę analizy przypadku (ang. *case study method*), która koncentruje się na wykazaniu cech charakterystycznych danego procesu wraz ze wskazaniem trudności, jakie pojawiają się w trakcie podejmowania konkretnych wyzwań¹⁶. Wśród jej zalet należy wymienić chociażby uwzględnienie różnorodnych uwarunkowań przy konceptualizacji zmiennych, co zwiększa adekwatność rezultatów badania, a także umożliwia skonfrontowanie ustaleń teoretycznych z praktyką. Ponadto wartością zastosowania tej metody badawczej jest możliwość dokładnego przebadania roli hipotetycznych mechanizmów przyczynowych oraz zwrócenie uwagi na czynniki kontekstualne¹⁷.

Kilka cech czyni z austriackiego systemu partyjnego interesujący obiekt wnikliwej – makro i mikro – analizy politologicznej. Johannes Pollak i Peter Slominski zwracają uwagę, że specyfikę Austrii tworzą dwa aspekty: wyjątkowa duża – także jak na Europę Zachodnią – baza członkowska austriackich partii, a także fakt, iż realizowana po 1945 roku polityka to *par excellence* polityka największych partii – SPÖ i ÖVP, które oddziaływały na państwo i społeczeństwo. Na wyjątkowe porozumienie elit politycznych wskazuje Arend Lijphart, wymieniając Austrię jako przykład demokracji konsocjonalnej (ang. *consociational democracy*)¹⁸. Zdaniem Aleksa Szczerbiaka i Paula Taggarta, od lat dziewięćdziesiątych jest jednak widoczna ostra polaryzacja sceny politycznej wokół kwestii integracji europejskiej. Ten dostrzegalny podział jest nazywany modelem otwartego sporu (ang. *systems of open contestation*)¹⁹. Cechą wyróżniającą Austrię na tle innych państw członkowskich, na co zwrócił uwagę w swoich badaniach Bernhard Wessels²⁰, jest silny eurosceptycyzm części społeczeństwa. W cyklicz-

16 A. Dańda, J. Lubecka, *Metodologia tworzenia case study*, Kraków 2010, s. 4, http://www.ekonomia.zut.edu.pl/fileadmin/pliki/users/264/Konkurs_ekon_dla_uczniow/caseBOOK_-_metodologia.pdf (dostęp: 18.12.2017).

17 K. Ławniczak, *Process tracing. Śledzenie mechanizmów przyczynowych*, w: *Metody jakościowe i ilościowe w badaniu organizacji i działania Unii Europejskiej*, red. idem, Warszawa 2013, s. 71–72. Vide także: A.L. George, A. Bennett, *Case Studies and Theory Development in Social Sciences*, Cambridge–London 2005, s. 17–22.

18 A. Lijphart, *Demokracja w społeczeństwach sfragmentaryzowanych*, w: *Elity, demokracja, wybory*, wyb. i oprac. J. Szczupaczyński, Warszawa 1993, s. 39–49.

19 P. Taggart, A. Szczerbiak, *Conclusion: Opposing Europe? Three Patterns of Party Competition over Europe*, w: *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism*, t. 1: *Case Studies and Country Surveys*, red. A. Szczerbiak, P. Taggart, Oxford 2008, s. 350.

20 Zdaniem Bernharda Wesselsa aż 41% społeczeństwa austriackiego charakteryzuje silniejsza lub słabsza postawa eurosceptyczna względem integracji europejskiej i/lub systemu politycznego UE. Vide: idem, *Discontent and European Identity. Three Types of Euroscepticism*, „Acta Politica” 2007, t. 42, nr 2–3, s. 300–302.

nie realizowanych badaniach Eurobarometru można dostrzec stosunkowo wysoki, kształtujący się w przedziale 20–30%, udział respondentów w Austrii posiadających negatywny obraz UE²¹.

Ewenementem jest także obecność na scenie partyjnej skrajnie prawicowej Wolnościowej Partii Austrii, która szczególnie w pierwszej dekadzie członkostwa Austrii w UE odnosiła spektakularne sukcesy w wyborach do Rady Narodowej i Parlamentu Europejskiego, a w 2000 roku weszła w skład rządu federalnego. Począwszy od 2013 roku sukcesywnie umacnia się na scenie federalnej i krajowej, a kumulując około 20% poparcia staje się trzecią siłą polityczną w kraju. Należy zaznaczyć, że w latach pięćdziesiątych FPÖ była jedynym ugrupowaniem na austriackiej scenie politycznej, które zgłaszało postulat zjednoczenia Europy na kształt Stanów Zjednoczonych, widząc w tym szansę na realizację austriackich celów politycznych i gospodarczych, w tym zarówno możliwość ścisłej współpracy z RFN, jak i partycypacji Austrii w korzyściach ekonomicznych wynikających z integracji europejskiej. Ewolucja ugrupowania pod koniec lat osiemdziesiątych sprawiła, że eurosceptycyzm stał się sprawdzoną strategią Wolnościowej Partii Austrii, która – odwołując się do austropatriotyzmu – krytykowała UE, podważając prounijną politykę obozu rządzącego.

Wysoki wynik wyborczy partii w 1999 roku, a w konsekwencji udział FPÖ w rządzie federalnym Austrii w latach 2000–2005²² budził zaskoczenie i dezaprobatę międzynarodowej opinii publicznej. Niemniej jednak ani nałożone w 2000 roku na Austrię sankcje dyplomatyczne przez czternaście państw UE, ani krytyka ze strony części krajowych elit czy też negatywny stosunek FPÖ do Unii nie stanowiły przeszkody udaremniającej rozmowy koalicyjne Austriackiej Partii Ludowej z wolnościowcami. Z drugiej strony FPÖ, wchodząc do rządu kanclerza Wolfganga Schüssela, zdecydowanie złagodziła swój antyeuropejski apel, co potwierdza tezę Nicka Sittera, iż nieprzejednany eurosceptycyzm

21 Odsetek osób niezadowolonych z akcesji do UE wynosi w Austrii średnio ok. 23%. W 2008 r., w obliczu kryzysu gospodarczego UE oraz wewnątrz krajowej debaty nad traktatem reformującym UE, najsilniej na przestrzeni dwudziestu lat zostało wyartykułowane życzenie wystąpienia z Unii – wyraziło je wówczas 33% ogółu respondentów. Do tej pory jednakże liczba osób domagających się wyjścia Austrii z UE nie przewyższyła liczby zwolenników pozostania w niej – badanie realizowane w latach 1995–2015 przez Österreichische Gesellschaft für Europapolitik, <http://oegfe.at/wordpress/wp-content/uploads/2016/05/%C3%96GFE-Zeitreihe-Mai-2016.pdf> (dostęp: 01.06.2017).

22 Pierwszy rząd W. Schüssela z udziałem FPÖ istniał od 4 lutego 2000 r. do 28 lutego 2003 r., a drugi – związany po wyborach do Rady Narodowej z 2002 r. – od 28 lutego 2003 r. do 11 stycznia 2007 r. W kwietniu 2005 r. miejsce FPÖ w koalicji z ÖVP zajął nowo utworzony Związek na Rzecz Przyszłości Austrii (niem. Das Bündnis Zukunft Österreich, BZÖ).

jest strategią partii opozycyjnych i antysystemowych²³. FPÖ – stając się partią *mainstreamu* – zrezygnowała, stosując terminologię Aleksa Szczerbiaka i Paula Taggarta, z twardego eurosceptycyzmu (ang. *hard Euroscepticism*) na rzecz miękkiego (ang. *soft Euroscepticism*)²⁴. Do zdecydowanie antyunijnej retoryki FPÖ powróciła po 2005 roku pod rządami nowego lidera Heinza-Christiana Strachego, zasiadając w ławach opozycji²⁵. W grudniu 2017 roku, po dwunastu latach przerwy w rządzeniu, FPÖ zawiązała koalicję z ÖVP, wchodząc w skład gabinetu kanclerza Sebastiana Kurza.

W toku analizy wykorzystano także inne metody badawcze, w tym systemową, elementy komparatywnej, historycznej, behawioralnej, metody ilościowo-jakościowe w ramach podejścia socjologicznego. Łączne użycie metod badawczych rozumianych jako zasady i sposoby systematyzacji dociekań ukierunkowanych na poznanie obiektywnej rzeczywistości²⁶, zgodnie ze wskazówkami Konstantego Adama Wojtaszczyka, jest sposobem zebrania i hierarchizowania materiału oraz formułowania konkluzji i wniosków *de lege ferenda*²⁷.

W pracy zastosowano elementy metody komparatywnej (ang. *comparative analysis*), nazywanej także metodą porównawczą czy też komparatystką polityczną²⁸. Przesłanką do posłużenia się nią jest dążenie do określenie podobieństw i różnic co najmniej dwóch obiektów reprezentujących

-
- 23 N. Sitter, *Opposing Europe: Euro-scepticism, Opposition and Party Competition*, SEI Working Paper nr 56, Opposing Europe Research Network Working Paper nr 9, Brighton 2002, <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-9.pdf&site=266> (dostęp: 01.10.2016), s. 11.
- 24 A. Szczerbiak, P. Taggart, *Opposing Europe: Party Systems and Opposition to the Union, the Euro and Europeanisation*, SEI Working Paper nr 36, Opposing Europe Research Network Working Paper nr 1, Brighton 2000, <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=epern-working-paper-1.pdf&site=266> (dostęp: 01.10.2016), s. 8.
- 25 Świadczyła o tym m.in. inicjatywa FPÖ rozpisania antyunijnego referendum ogólnonarodowego pod hasłem „Austria pozostaje wolna” (niem. *Österreich bleibt frei*). Odbyło się ono w dniach 6–13 marca 2006 r.; zebrano łącznie 258 tys. podpisów (4,3% uprawnionych do głosowania); http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/volksbegehren/Alle_Volksbegehren.aspx (dostęp: 13.01.2017). Vide także: K.R. Luther, *Electoral Strategies and Performance of Austrian Right-wing Populism 1986–2006*, Keele European Parties Research Unit (KEPRU), Working Paper 24, Staffs 2007, <https://www.keele.ac.uk/media/keeleuniversity/group/kepru/KEPRU%20WP%2024.pdf> (dostęp: 20.11.2016).
- 26 J. Wiśniewska-Grzelak, *Teorie i metody w badaniach nad instytucjami Unii Europejskiej*, w: *Problemy instytucjonalne Unii Europejskiej. Wymiar teoretyczno-metodologiczny*, red. K.A. Wojtaszczyk, J. Wiśniewska-Grzelak, P. Stawarz, A. Biernacka-Rygiel, Warszawa 2015, s. 30.
- 27 K.A. Wojtaszczyk, *Studia europejskie z perspektywy nauki o państwie i polityce*, w: *Metodologiczne problemy studiów europejskich*, red. idem, Warszawa 2012, s. 22.
- 28 A.J. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2004, s. 125. Więcej na temat zastosowania metody porównawczej w naukach politycznych w: K. von Beyme, *Współczesne teorie polityczne*, Warszawa 2007, s. 132–156.

określoną klasę zjawisk, co pozwala na wyjście poza opis cech jednostkowych oraz na sformułowanie uogólnień stanowiących podstawę teorii. Komparatystyka polityczna jest wykorzystywana nader często w politologii do testowania teorii²⁹. Celem przeprowadzenia wnikliwszej analizy przyjęto ujęcie funkcjonalne analogii, pozwalające na porównywanie czterech austriackich ugrupowań pod kątem stopnia zachodzącej europeizacji i podatności na impulsy integracyjne na przestrzeni lat.

W pracy znalazła zastosowanie także metoda systemowa (ang. *system analysis*)³⁰, która umożliwia zbadanie zarówno wpływu UE na system partyjny Austrii, jak i na wybrane ugrupowania polityczne. Istotą tej metody jest zwrócenie uwagi nie tylko na cechy elementów, które pozostają ze sobą we wzajemnej interakcji, ale także na relacje z innymi elementami oraz występujące powiązania³¹. Przejawem wejścia do systemu, czyli wpływu otoczenia (UE) na system partyjny oraz partie narodowe, będą żądania zaangażowania ugrupowań krajowych w elekcje europejskie, obecność kwestii europejskich w programach i manifestach wyborczych, zmiany strukturalno-organizacyjne w partiach oraz podejmowana współpraca ponadnarodowa. Należy uwzględnić, że partie pełnią funkcję „łącznika” między obywatelami państwa członkowskiego a instytucjami unijnymi³². Wyjściem z systemu będzie dyskurs polityczny wokół kwestii europejskich, europeizacja wyborów nie tylko do PE, ale i do parlamentu narodowego, powstawanie nowych partii (w tym także eurosceptycznych) i nowych podziałów na tle odmiennego stosunku do integracji europejskiej, a także wybrany skład delegacji partyjnych do PE. Sprzężeniem zwrotnym oznaczającym, iż system wpływając na otoczenie jednocześnie zwrotnie oddziałuje na samego siebie (tzw. konwersja wewnątrzsystemowa), będzie zarówno europeizacja rywalizacji międzypartyjnej (oznaczająca obecność tematyki integracji europejskiej/UE w kampaniach wyborczych), wzrost znaczenia ekspertów do spraw europejskich w szeregach ugrupowań oraz aktywność polityczna reprezentantów partii krajowych na forum Parlamentu Europejskiego oraz tym samym wpływ na unijny proces decyzyjny,

29 J. Hopkin, *Metody porównawcze*, w: *Teorie i metody w naukach politycznych*, red. D. Marsh, G. Stoker, Kraków 2006, s. 252–253.

30 Więcej na temat zastosowania metody systemowej w badaniach europejskich w: A. Szymański, *Systemowe podejście w badaniach europejskich*, w: *Studia europejskie. Zagadnienia...*, s. 161–180; idem, *Analiza systemowa w badaniach politologicznych nad problematyką europejską*, „Przegląd Europejski” 2006, nr 2 (13), s. 94–107.

31 Vide: P. Sztompka, *Analiza systemowa w naukach politycznych*, w: *Metodologiczne i teoretyczne problemy nauk politycznych*, red. K. Opalek, Warszawa 1975, s. 85–87.

32 A. Pacześniak, *Europeizacja polskich partii...*, s. 53.

jak i eurosceptycyzm opinii publicznej podtrzymywany przez ugrupowania niechętne integracji i krytyczne wobec UE.

Uzupełniając, w ramach podejścia socjologicznego stosowanego w politologii, wykorzystano elementy metody behawioralnej³³. Umożliwia ona analizę zachowań politycznych (ang. *political behaviour*) jednostek w rzeczywistości życia politycznego i służy do interpretacji podejmowanych przez jednostki działań o charakterze werbalnym oraz niewerbalnym³⁴. Za pomocą metod ilościowych (ang. *quantitative methods*) dokonano analizy danych ilościowych dotyczących europeizacji społeczeństwa austriackiego, badając kwantyfikację poglądów na bodźce zewnętrzne płynące z UE. Celem przeprowadzonego pomiaru było ustalenie frekwencji pewnych postaw, m.in. wobec członkostwa Austrii w UE, a także stosunku do horyzontalnego i wertykalnego wymiaru integracji europejskiej. Metody jakościowe (ang. *qualitative methods*) umożliwiają bardziej dogłębne analizowanie zjawisk społecznych, poprzez uwzględnienie wielu czynników, które pozostają nieuchwytnie dla metod ilościowych³⁵. Za sprawą metod jakościowych starano się zrozumieć między innymi zachowania wyborcze, zapoznając się z argumentacjami uzasadniającymi wybór danego ugrupowania przez elektorat podczas elekcji do PE w Austrii. W tym celu wykorzystano studia źródeł zastanych, czyli chociażby cykliczne badania Eurobarometru, ankiety, wywiady zrealizowane i udostępnione przez Instytut SORA (ang. Institute for Social Research and Consulting) w Wiedniu oraz sondaże Austriackiego Towarzystwa do spraw Polityki Europejskiej (niem. Die Österreichische Gesellschaft für Europapolitik, ÖGfE).

Książka składa się z pięciu rozdziałów. Struktura pracy została podporządkowana realizacji przedstawionego powyżej planu badawczego i weryfikacji wysuniętych hipotez badawczych. Pierwszy rozdział ma charakter przeglądu i opisowy. Krytyczna analiza bogatej literatury na temat europeizacji umożliwia rozeznanie się w dorobku teoretycznym i empirycznym, dostarczając kontekstu do dalszych dociekań. Zaprezentowano tu różnorodne definicje wieloznacznego pojęcia europeizacji wraz z zarysowaniem głównych kierunków współczesnych dyskusji naukowych. Szczegółowo przedstawiono problemy konceptualizacyjne odnoszące się do europeizacji partii politycznych. Za istotne uznano dokonanie operacjonalizacji pojęcia eurosceptycyzmu ze wskazaniem wybranych, a postrzeganych za kluczowe, typologii podziału ne-

33 J. Garlicki, *Socjologiczny wymiar studiów europejskich*, w: *Studia europejskie, Zagadnienia...*, s. 111.

34 A.J. Chodubski, *Wstęp do badań...*, s. 128.

35 J. Wiśniewska-Grzelak, *Teorie i metody w badaniach...*, s. 36. Vide też: J. Wiśniewska, *Wywiad jako technika gromadzenia danych w badaniach jakościowych*, w: *Metody jakościowe i ilościowe...*, s. 57–58.

gatywnych postaw wobec procesu integracji europejskiej i UE. Było to tym bardziej zasadne, że termin eurosceptycym – stając się etykietą często wykorzystywaną w publicystyce i dyskursie politycznym – stracił swój poznawczy sens.

W rozdziale drugim została przeprowadzona analiza roli i znaczenia partii w systemie politycznym Austrii wraz z oceną poziomu stabilności krajowej sceny politycznej oraz społecznego zakorzenienia partii i zaufania do ugrupowań politycznych. Rozważania otwiera rok 1945 i pierwsze po drugiej wojnie światowej wybory do Rady Narodowej V kadencji³⁶, a zamyka elekcja z 2013 roku do RN XXV kadencji. Przyjęcie takich ram czasowych miało w założeniu ukazać stopniowe przeobrażenia sceny politycznej II Republiki. Aby wykazać zmiany ilościowo-jakościowe zachodzące w federalnym systemie partyjnym, przeprowadzono analizę systemu w latach 1945–1994 oraz po 1995 roku, tj. po akcesji Austrii do UE. W tym rozdziale scharakteryzowano także stosunek Austriaków do UE i integracji europejskiej, dowodząc istnienia silnej polaryzacji społeczeństwa. Analizując kolejne wybory do PE w Austrii ukazano, w jakim stopniu kwestie integracji europejskiej, wizji UE oraz koncepcje polityki europejskiej poszczególnych partii wpływały na podejmowane przez elektorat decyzje wyborcze.

W rozdziale drugim zastosowano metodę analizy instytucjonalno-prawnej³⁷, badając akty normatywne (konstytucję, ustawy oraz regulaminy Rady Narodowej), które kształtują system partyjny II Republiki. Przeanalizowano zarówno ramy prawne funkcjonowania partii politycznych, jak i szczegółowe zasady ordynacji wyborczej w II Republice Austrii. Oceny ewolucji systemu partyjnego na przestrzeni lat dokonano za pomocą analizy wskaźników ilościowych, takich jak poziom fragmentaryzacji sceny politycznej, rywalizacyjności, koncentracji, partycypacji i agregacji³⁸. Posługując się wzorami matematycznymi, obliczono indeksy efektywnej liczby partii na poziomie wyborczym oraz indeksy efektywnej liczby partii na poziomie parlamentarnym, wykonując pomiar po każdej elekcji w okresie 1945–2013. Zmierzono efektywność systemu partyjnego, uwzględniając trwałość zawiązywanych koalicji oraz stabilność tworzonych gabinetów, a także liczbę przeprowadzonych przedterminowych elekcji parlamentarnych.

36 Pierwsze cztery kadencje Rady Narodowej przypadały na okres istnienia I Republiki Austrii w latach 1920–1933.

37 Zob. K. Tomaszewski, *Metodologia w badaniach nad integracją europejską – podstawowe wyzwania naukowe*, w: *Studia europejskie. Zagadnienia...*, s. 231–246.

38 Na temat zastosowania i doboru syntetycznych miar pomiaru do analizy systemu partyjnego vide m.in. w: W. Rafałowski, *Opisywanie i wyjaśnianie systemu partyjnego. Metody pomiaru*, Warszawa 2017.

W rozdziale trzecim znalazła się jakościowa i ilościowa analiza zawartości programów partyjnych oraz manifestów wyborczych do Rady Narodowej i Parlamentu Europejskiego pod kątem zmienności bądź stałości treści związanych z integracją europejską i członkostwem Austrii w UE. Podjęta analiza jakościowa koncentruje się na porównaniu stanowisk czterech partii – SPÖ, ÖVP, FPÖ oraz GRÜNE – wobec systemu instytucjonalnego UE oraz poszczególnych polityk unijnych. Interesujące było zbadanie okresów, w których szczególnie wzrastała lub malała krytyka wobec UE, jak również tego, czy w programach wyborczych stale zwiększała się liczba miejsca przeznaczanego na kwestie integracji europejskiej. Celem jakościowej analizy programów przyjmowanych przez ugrupowania po przystąpieniu Austrii do UE było wskazanie wyznaczonych przez nie priorytetów w polityce europejskiej na przestrzeni lat oraz przedstawienie partyjnych koncepcji kształtu zjednoczonej Europy. Manifesty wyborcze austriackich ugrupowań politycznych do Rady Narodowej z lat 1945–1995 zostały przeanalizowane z wykorzystaniem metody *Comparative Manifesto Project* (CMP), pozwalającej na uzyskanie informacji o ważności poszczególnych kwestii oraz o pozycji partii w danym wymiarze. Dzięki bogatej bazie danych i za pomocą dostępnego na stronie Manifesto Research Group³⁹ instrumentarium można badać programy i manifesty wyborcze partii pod względem miejsca zajmowanego w programach przez referencje dotyczące integracji europejskiej. W przypadku ilościowej analizy programów przyjmowanych już po akcesji Austrii do UE po zastosowaniu kategorii zaproponowanych przez MRG występują zarówno pozytywne (kod 108, ang. *European Community/Union: Positive*), jak i negatywne referencje (kod 110, ang. *European Community/Union: Negative*), czyli zdania/*quasi*-zdania informujące o pozytywnym lub krytycznym stosunku ugrupowania do UE. Zebrane dane zostały przedstawione w postaci wykresów. Oś „x” oznacza na nich czas, a oś „y” obrazuje pozytywne lub negatywne referencje wobec Wspólnot Europejskich/Unii Europejskiej (kod 108 lub 110) w manifestach wyborczych do Rady Narodowej. Brak odniesień do danej tematyki w programach wyborczych został oznaczony cyfrą zero. Poparcie partii politycznych dla WE/UE odzwierciedlają wartości dodatnie, a negację wartości ujemne. Zsumowanie referencji oznaczonych kodem 108 i 110 informuje badacza, ile miejsca łącznie (dane bezwzględne) partie przeznaczyły w swoich programach na treści dotyczące UE. Zwiększenie procentowo miejsca przeznaczanego w programach na kwestie integracji europejskiej jest interpretowane jako wzrost znaczenia kwestii integracji Austrii z UE w kampanii wyborczej poszczególnych partii. Metoda komparaty-

39 Vide: <https://manifesto-project.wzb.eu> (dostęp: 01.10.2016).

styczna umożliwiła, na podstawie zebranej dokumentacji partyjnej, zarówno ukazanie ewolucji stanowiska czterech badanych partii politycznych wobec ważnych i problematycznych kwestii zjednoczonej Europy, które pojawiały się w ciągu dwudziestu lat członkostwa Austrii w UE, takich jak: reforma instytucjonalna (przyjęcie traktatu konstytucyjnego/reformującego UE), rozszerzenia z lat 2004/2007/2013, kryzys strefy euro oraz kryzys migracyjny w Unii Europejskiej, jak i na wskazanie podobieństw i różnic między stanowiskami poszczególnych ugrupowań. Zastosowana w rozdziale trzecim triangulacja metodologiczna, polegająca na łączeniu metod ilościowych i jakościowych, miała umożliwić – z jednej strony – dotarcie do wszystkich aspektów problemu badawczego, z drugiej – zwiększyć wiarygodność badań nad europeizacją programów i manifestów wyborczych austriackich partii politycznych⁴⁰.

Celem badań opisanych w rozdziale czwartym było: wskazanie organizacyjno-strukturalnych zmian, jakie zaszły w czterech partiach w związku z integracją europejską, określenie pozycji eurodeputowanych w strukturach każdego z analizowanych ugrupowań, ocena realizacji współpracy z partiami europejskimi oraz działań podejmowanych przez eurodeputowanych poszczególnych partii na forum PE. Badania zostały skoncentrowane zarówno na współpracy ponadnarodowej, jak i na ocenie aktywności delegacji partyjnych w PE poczynawszy od 1996 roku. Adaptacja krajowych partii politycznych do nowych warunków wynikających z integracji państwa do Unii Europejskiej, w tym do podjęcia działań na arenie ponadnarodowej, polega między innymi na wprowadzeniu do statutów partyjnych zmian dotyczących zasad funkcjonowania organizacji partyjnej. Analiza oficjalnych dokumentów partyjnych, choć dostarcza cennych informacji, m.in. o modyfikacji wewnętrznej struktury organizacyjnej ugrupowania, roli ekspertów do spraw europejskich w partii (w tym eurodeputowanych), obecności nowych komórek organizacyjnych odpowiedzialnych za kontakty z posłami do PE, powinna być uzupełniona o badania empiryczne. Dopiero nawiązanie do praktyki funkcjonowania ugrupowań po przystąpieniu państwa do UE umożliwia prawidłową ocenę skali zmian oraz stopnia europeizacji austriackich ugrupowań politycznych. Kierując się tą przesłanką, w pracy odniesiono się do wyników ankiet i wywiadów przeprowadzonych przez Kurta Richarda Luthera z Keele University. Badania realizowane w ramach międzynarodowego zespołu dotyczyły między innymi selekcji kandydatów na posłów do PE

40 Więcej na temat triangulacji metod ilościowych i jakościowych w: D. Marsh, G. Stoker, *Łączenie metod ilościowych z jakościowymi*, w: *Teoria i metody w naukach...*, s. 238–244.

oraz realiów wyboru szefa delegacji partyjnej w PE, a także autonomii działania europosłów i ich odpowiedzialności względem ugrupowania za podejmowaną aktywność parlamentarną⁴¹. Podjęta analiza skoncentrowała się na ocenie aktywności austriackich eurodeputowanych będących członkami SPÖ, ÖVP, GRÜNE i FPÖ na przestrzeni niemalże dwudziestu lat, tj. od listopada 1996 do grudnia 2015 roku (okres ten obejmuje: trzydzieści dwa miesiące IV kadencji PE – listopad 1996–czerwiec 1999, trzy pełne kadencje PE: 1999–2004, 2004–2009 i 2009–2014, osiemnaście miesięcy VIII kadencji: od 1 lipca 2014 do 31 grudnia 2015 roku). Bazę źródłową na temat różnych form aktywności deputowanych (począwszy od V kadencji) stanowiła oficjalna oraz robocza dokumentacja dostępna na stronach tej instytucji⁴². Posłowie z czterech austriackich partii zostali porównani pod kątem zajmowanych stanowisk, obejmowanych funkcji, a przede wszystkim zaangażowania w aktywność legislacyjną i polityczną PE. Austriaccy eurodeputowani, którzy dostali się do PE z list czterech analizowanych ugrupowań, zostali także zestawieni pod względem wykształcenia, posiadanego doświadczenia politycznego i zawodowego, a także pozycji w hierarchii partyjnej przez pryzmat obejmowanych funkcji w ugrupowaniu.

W ramach analizy ilościowo-jakościowej zbadano tworzone przez austriackich posłów sprawozdania i kontrsprawozdania jako te instrumenty, które mają największy wpływ na kształtowanie stanowiska PE. Warto podkreślić, że w oparciu o powyższe kryteria ilościowo-jakościowe mierzące osiągnięcia eurodeputowanych są sporządzane rankingi posłów przez organizacje pozarządowe monitorujące i analizujące prace PE oraz aktywność eurodeputowanych (m.in. zespół badawczy w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem Franciszka Gołębskiego, którego członkiem była autorka niniejszej publikacji⁴³, Instytut Spraw Pu-

41 K.R. Luther, *Towards Stratarchy? European Integration and the Intra-party Power of Austrian MEPs and Delegation Leader*, „Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft” 2008, t. 37, nr 3, s. 253–272. Przedstawione w artykule wyniki badań pochodzą zarówno z analizy ankiet przeprowadzonych wśród polityków partii SPÖ, ÖVP, FPÖ i Die Grünen, jak i pogłębionych wywiadów eksperckich, jakie Kurt Richard Luther zrealizował w okresie od lipca 2004 do czerwca 2005 r. Całościowe wyniki analiz w ramach tego projektu zostały zawarte w: *The Europeanization of National Political Parties. Power and Organizational Adaptation*, red. T. Poguntke, N. Aylott, E. Carter, R. Ladrech, K.R. Luther, London 2007.

42 W rozważaniach pominięto okres od 1 stycznia 1995 do 11 listopada 1996 r., gdy austriaccy delegaci z partii obecnych w Radzie Narodowej zasiadali na mocy traktatu akcesyjnego jako posłowie obserwatorzy w PE.

43 *Rola polskich posłów do Parlamentu Europejskiego w kształtowaniu wybranych polityk UE (2004–2009)*, red. F. Gołębski, Warszawa 2010.

blicznych⁴⁴, Fundacja Mam Prawo Wiedzieć⁴⁵ oraz konsorcjum naukowe złożone z Instytutu Kościuszki, Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Katedry Statystyki Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie oraz Zakładu Europeistyki Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk⁴⁶. W rozdziale odniesiono się również do analiz sporządzanych przez portal VoteWatch.eu, który od lat mierzy wpływ eurodeputowanych na pracę Parlamentu po uwzględnieniu ich aktywności, obecności w gremiach i strukturach PE, stażu oraz osobistego zaangażowania.

W rozdziale piątym został omówiony *casus* eurosceptycznej FPÖ pod kątem genezy ugrupowania, ewolucji myśli programowej, obecności na scenie wyborczej, parlamentarnej i gabinetowej. Badania podjęte w tej części pracy koncentrują się na udzieleniu odpowiedzi na pytanie o korzenie FPÖ oraz zmiany zachodzące na przestrzeni lat w warstwie programowej i organizacyjnej ugrupowania. Zbadanie warstwy programowej pozwoliło dostrzec główne koncepcje, z jakimi występowała ta partia na scenie politycznej, a przede wszystkim ukazać ideologiczną heterogeniczność, która miała przyciągnąć wyborców, zarówno o poglądach niemiecko-narodowych, jak i liberalno-reformatorskich oraz antyklerykalnych, rozczarowanych rządami wielkiej koalicji. Analizowany był wpływ poszczególnych liderów FPÖ na linię programową partii, a także na sukcesy i porażki ugrupowania na arenie wyborczej, zajmowaną pozycję w wymiarze parlamentarnym i gabinetowym. W tej części zostały wskazane uwarunkowania zmiany postawy FPÖ od pro-integracyjnej do eurosceptycznej na początku lat dziewięćdziesiątych oraz starano się udzielić odpowiedzi na pytanie, czy stanowisko Wolnościowej Partii Austrii wobec UE jest pochodną kwestii ideologicznych czy też obranej strategii wyborczej ugrupowania opozycyjnego i izolowanego na scenie politycznej. Zastosowana metoda historyczno-krytyczna umożliwiła zbadanie genezy zjawisk politycznych poprzez łączne traktowanie ich aspektów

44 J. Ćwiek-Karpowicz, P. Kaźmierkiewicz, M. Pucyk, *Polscy posłowie do Parlamentu Europejskiego. Aktywność i wpływ na krajową scenę polityczną*, Warszawa 2007; M. Szczepanik, E. Kaca, A. Łada, *Bilans aktywności polskich posłów do Parlamentu Europejskiego. Cele, osiągnięcia, wnioski na przyszłość*, Warszawa 2009; *Nie tylko polityka zagraniczna. Polacy w Parlamencie Europejskim na półmetku 7. kadencji*, red. M. Szczepanik, J. Kucharczyk, Warszawa 2012.

45 <https://mamprawowiedziec.pl/strona/izba/PE> (dostęp: 01.10.2016).

46 Instytut Kościuszki realizował w latach 2004–2009 projekt pt. *Aktywność i skuteczność polskich eurodeputowanych w Parlamencie Europejskim*, <http://www.ik.org.pl/projekty/ranking-eurodeputowanych/> (dostęp: 01.10.2016). Vide także: *Polscy eurodeputowani 2004–2009. Uwarunkowania działania i ocena skuteczności*, red. K. Szczerski, Kraków 2010.

strukturalnych, funkcjonalnych i genetycznych⁴⁷. Jest to tym bardziej istotne, że postnazistowski rodowód Wolnościowej Partii Austrii oraz brunatna przeszłość części jej członków wpływają na postrzeganie tej partii zarówno na arenie krajowej, jak i przede wszystkim za granicą⁴⁸. Także w oparciu o tę metodę dokonano oceny pozycji i aktywności FPÖ w rządach federalnych w kontekście podejmowanych decyzji. Wykorzystując instrumentarium metody instytucjonalno-prawnej, zbadano struktury FPÖ i występujące zależności między organami partii.

W zakończeniu zostały przedstawione konkluzje wynikające z weryfikacji postawionych we wstępie hipotez. Obok podsumowania postawiono również pytania dotyczące przyszłości europeizacji systemu partyjnego i partii politycznych w Austrii i innych krajach członkowskich UE, co może stanowić punkt wyjścia do dalszych pogłębionych badań.

W załączniku umieszczono tabele stanowiące istotne uzupełnienie prezentacji wyników dociekań badawczych, dzięki którym można zapoznać się z charakterystyką społeczno-demograficzną austriackich posłów do Parlamentu Europejskiego oraz informacjami dotyczącymi aktywności austriackich posłów do PE. Uporządkowana bibliografia zawiera wykaz aktów prawnych, badań opinii publicznej, programów partyjnych oraz monografii i opracowań, a także licznych artykułów naukowych i części prac zbiorowych, które zostały wykorzystane w toku badań.

Na gruncie polskiej politologii nie został dotychczas zrealizowany projekt badawczy w zaproponowanym powyżej kształcie. Istnieją pojedyncze opracowania naukowe na temat cech samego systemu partyjnego Austrii (m.in. Beaty Kosowskiej-Gąstoł)⁴⁹ oraz programów, struktury i znaczenia na scenie wyborczej, parlamentarnej oraz gabinetowej poszczególnych austriackich partii politycznych (m.in. Adama Romejki⁵⁰, niejednokrotnie stanowiące

47 A.J. Chodubski, *Wstęp do badań...*, s. 127. Vide: M. Nadolski, *Metoda historyczna w badaniach europejskich*, w: *Studia europejskie. Zagadnienia...*, s. 181–192.

48 Narodowo-socjalistyczna geneza FPÖ powiązana z prawicowo-populistyczną retoryką stały się przyczyną międzynarodowego kryzysu dyplomatycznego, jaki nastąpił w 2000 r. w odpowiedzi na wejście partii Jörga Haidera do rządu federalnego Austrii. Nerwowa reakcja na udział Wolnościowej Partii Austrii w rządzie kanclerza Wolfganga Schüssela zarówno po stronie rządów europejskich, jak i gminy żydowskiej oraz Izraela wynikała z utożsamienia ugrupowania z ekstremalną prawicą. Vide m.in.: A. Pelinka, *Die FPÖ in der vergleichenden Parteienforschung. Zur typologischen Einordnung der Freiheitlichen Partei Österreichs*, „Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft” 2002, t. 31, nr 3, s. 288.

49 Vide m.in.: B. Kosowska-Gąstoł, *System partyjny Austrii*, w: *Systemy partyjne państw Unii Europejskiej*, red. eadem, Kraków 2010, s. 11–25; B. Michalak, *Kształt i zmiana austriackiego systemu partyjnego w latach 1945–1999*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2003, nr 11, s. 22–34.

50 R. Alberski, *Austriacka Partia Ludowa w systemie partyjnym Austrii*, w: *Chrześcijańska demokracja we współczesnym świecie*, red. K. Krzywicka, E. Olszewski, Lublin 1999; A. Romejko, *Miejsce i rola Au-*

integralną część analiz dotyczących systemu politycznego Austrii (m.in. monografia Pawła Sarneckiego)⁵¹. Najczęściej odniesienia do systemu partyjnego Austrii są obecne w studiach porównawczych poświęconych analizie systemów partyjnych państw europejskich (m.in. autorstwa Andrzeja Antoszewskiego, Ryszarda Herbuta, Katarzyny Sobolewskiej-Myślik, Konstantego Adama Wojtaszczyka, Wojciecha Sokoła i Marka Żmigrodzkiego)⁵² oraz w monografiach, w których partie austriackie są zestawiane z innymi ugrupowaniami z tej samej rodziny ideologicznej (m.in. monografia Bartłomieja Michalaka)⁵³.

Na fali zainteresowania eurosceptyczną i ksenofobiczną Wolnościową Partią Austrii i jej nieoczekiwanymi sukcesami wyborczymi w latach dziewięćdziesiątych pojawiły się publikacje na temat skrajnie prawicowego populizmu oraz możliwych zmian w stabilnym systemie partyjnym Austrii⁵⁴. Dyskurs między partiami austriackimi na tematy związane z Unią Europejską najczęściej był analizowany w kontekście przedakcesyjnej debaty nad członkostwem Austrii w strukturach unijnych⁵⁵ oraz kwestii utrzymania

---

striackiej Partii Ludowej we współczesnej Austrii, http://www.romejko.edu.pl/content/pdf/22_romejko_austr_partia_ludowa.pdf (dostęp: 01.09.2016); idem, *Polityka austriackich zielonych w kwestii kobiet*, „Studia Gdańskie” 2008, nr 22, s. 65–80.

- 51 P. Sarnecki, *System konstytucyjny Austrii*, Warszawa 1999, s. 36–40; E. Zieliński, *Rząd Republiki Austrii*, w: *Rządy w państwach Europy*, t. 2, red. E. Zieliński, I. Bokszczanin, Warszawa 2005, s. 44–52; A. Szymański, *Republika Austrii*, w: *Systemy polityczne państw Unii Europejskiej*, t. 1-2, red. K.A. Wojtaszczyk, M. Poboży, Warszawa 2013.
- 52 Vide m.in.: *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 1997; *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, red. W. Sokół, M. Żmigrodzki, Lublin 2003; M. Sobolewski, *Partie i systemy partyjne świata kapitalistycznego*, Warszawa 1977; K. Sobolewska-Myślik, *Partie i systemy partyjne na świecie*, Warszawa 2005; K.A. Wojtaszczyk, *Współczesne systemy partyjne*, Warszawa 1992; idem, *Partie polityczne w państwie demokratycznym*, Warszawa 1998.
- 53 B. Michalak, *Partie protestu w Europie Zachodniej. Analiza relewancji politycznej*, Toruń 2008; J. Jackiewicz, *Nowa skrajna prawica w wybranych państwach Europy Zachodniej*, Toruń 2007; W. Sokół, M. Kozera, *Specyfika partii chrześcijańsko-demokratycznych państw Unii Europejskiej*, „Roczniki Nauk Społecznych” 2013, t. 5 (41), nr 2, s. 93–121.
- 54 Z. Zaręba, *Wolnościowa Partia Austrii (FPÖ) wobec rozszerzenia Unii Europejskiej*, http://www.ce.uw.edu.pl/pliki/pw/3-2000_Zareba.pdf (dostęp: 01.10.2016); J. Drozdowicz, *Jörg Haider i perspektywa „haideryzacji” europejskiego krajobrazu politycznego*, „Sprawy Narodowościowe. Seria nowa” 2001, z. 18, s. 109–120; J. Miecznikowska, *Wolnościowa Partia Austrii w systemie partyjnym II Republiki Austrii – analiza potencjału koalicyjnego*, „Społeczeństwo i Polityka” 2016, nr 3 (48), s. 83–101; eadem, *Wybory do PE w Austrii – zwycięstwem eurosceptyków? Analiza wyników elekcji z 2009 i 2014 roku*, „Studia Politica Germanica” 2014, t. 3, nr 1, s. 221–236.
- 55 A. Kruk, *Austria wobec procesu integracji europejskiej*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2013, nr 7, s. 239–249; A. Romejko, *Austriacka droga do Unii Europejskiej*, „Studia Gdańskie” 2009, nr 24, s. 291–305; J. Barcz, *Austria w Unii Europejskiej. Problemy prawne w procesie akcesyjnym*, Opole 2001.

neutralności⁵⁶. Pojedyncze opracowania charakteryzowały stanowiska poszczególnych partii oraz rządu Austrii wobec reform traktatowych w UE⁵⁷, procesów rozszerzenia⁵⁸ i pogłębienia integracji europejskiej bądź też aktualnych wyzwań, przed którymi stoi zjednoczona Europa⁵⁹. Można jednak stwierdzić, że w literaturze krajowej dominują ujęcia wycinkowe i szczegółowe, natomiast brakuje kompleksowego spojrzenia na temat europeizacji systemu partyjnego i ugrupowań w Austrii wraz z ukazaniem korelacji między polityką europejską głównych partii oraz krytyczną postawą części społeczeństwa wobec UE.

Tematyka europeizacji systemu partyjnego Austrii i partii politycznych stanowi obiekt zainteresowań wielu zachodnioeuropejskich politologów (w tym przede wszystkim naukowców z Austrii). Należy wymienić w pierwszej kolejności badania Kurta Richarda Luthera⁶⁰, Sylvii Kritzinger⁶¹,

-
- 56 D. Popławski, *Austriacka polityka neutralności 1955–1995*, Warszawa 1995; M. Muszyński, *Neutralność a integracja. Austriacki pomysł na zjednoczenie z Europą*, Toruń 1998; D. Popławski, *Neutralność Austrii i Szwajcarii a procesy integracji europejskiej*, w: *Państwa niemieckojęzyczne w procesie integracji europejskiej. Austria, Liechtenstein, Szwajcaria*, red. idem, Warszawa 2011, s. 285–308; idem, *Między bezstronnością a solidarnością międzynarodową. Polityka bezpieczeństwa europejskich państw neutralnych i bezalianowych po zimnej wojnie*, Warszawa 2013; idem, *Etapy ewolucji austriackiej polityki neutralności*, „*Studia Politica Germanica*” 2014, t. 3, nr 1, s. 117–130.
- 57 A. Szymański, *Austria*, w: *Prawno-ustrojowy wymiar ratyfikacji traktatów wspólnotowych*, red. K.A. Wojtaszczyk, Warszawa 2007.
- 58 Idem, *Austria wobec rozszerzenia Unii Europejskiej*, w: *Państwa niemieckojęzyczne...*, s. 53–72; idem, *Austriackie partie polityczne wobec członkostwa Turcji w UE*, „*Studia Politica Germanica*” 2014, t. 3, nr 1, s. 237–258.
- 59 Idem, *Austria. Prawie pełna kontynuacja*, w: *Zmiana i kontynuacja. Polityka europejska wybranych państw Unii Europejskiej*, red. L. Jesień, Warszawa 2008, s. 23–58. T. Szymczyński, *Negocjowanie granic: od „dwunastki” do „piętnastki”. Rozszerzenie północne Unii Europejskiej (1995) – Austria, Szwecja, Finlandia w UE*, Poznań 2009; K. Garczewski, *Europa i świat w austriackiej polityce w kontekście wyborów do Rady Narodowej w 2013 roku*, „*Myśl Ekonomiczna i Polityczna*” 2014, nr 3 (46), s. 224–263; A. Kiszteńska-Węgrzyńska, *Austriacka polityka zagraniczna w XXI wieku. Kontynuacja i zmiana*, „*Przegląd Zachodni*” 2016, t. 4, z. 361, s. 281–300.
- 60 K.R. Luther, *Structural Adjustment and Incumbent Elite Empowerment. Austrian Parties’ Adaptation to European Integration*, w: *The Europeanization of National Political Parties. Power and Organizational Adaptation*, red. T. Poguntke, N. Aylott, E. Carter, R. Ladrech, K.R. Luther, London 2007, 28–56; idem, *Towards Stratarchy? European Integration...*, s. 253–272; idem, *Of Goals and Own Goals. A Case Study of Right-wing Populist Party Strategy for and During Incumbency*, „*Party Politics*” 2011, t. 17, nr 4, s. 453–470.
- 61 S. Kritzinger, I. Michalowitz, *Party Position Changes through EU Membership? The (Non-)Europeanisation of Austrian, Finnish and Swedish Political Parties*, Institut für Höhere Studien, Wien 2005, https://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_103.pdf (dostęp: 01.10.2016); S. Kritzinger, H. Sickinger, *Europäische Parteien und die Europäisierung nationaler Parteien(systeme). Eine Einführung in das Heft*, „*Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*” 2008, t. 37, nr 3, s. 247–252.

Sieglende Rosenberger⁶², Zoe Lefkofridi⁶³, Johannes Pollaka i Petera Slo-
minkskiego⁶⁴ oraz zespołu Martina Dolezala⁶⁵. Często europeizacja ry-
walizacji międzypartyjnej jest analizowana przez badaczy w kontekście
fenomenu eurosceptycznej, skrajnie prawicowej FPÖ oraz krytycznego
nastawienia Austriaków do UE. Szczególnie cenne są liczne publikacje
Antona Pelinki⁶⁶, Petera Ulrama⁶⁷, Fritza Plassera⁶⁸, Sylvii Kritzinger⁶⁹
czy Wolfganga C. Müllera⁷⁰, w których są interpretowane i analizowane
badania opinii publicznej pod kątem stosunku austriackiego społeczeń-
stwa do UE, procesu integracji oraz członkostwa Austrii w strukturach
integracyjnych.

Niewątpliwą inspirację dla podjęcia problematyki europeizacji systemu
partyjnego i partii politycznych stanowiła trwająca od lat dziewięćdziesią-
tych w Europie Zachodniej wielowątkowa debata naukowa na temat tego
procesu, bogactwo artykułów i publikacji na temat samej istoty europe-
izacji partii oraz egzemplifikacji zjawiska w oparciu o wybrane państwa
członkowskie UE. Analiza powyższej literatury, w tym zaprezentowanych
różnorodnych podejść badawczych do kwestii europeizacji partii i systemów
partyjnych, umożliwiła sformułowanie założeń badawczych w niniejszej

-
- 62 S. Meyer, S. Rosenberger, *Europäisierung durch nationale Wahlen? Europa im österreichischen Nationalratswahlkampf 2006*, „Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft” 2008, t. 37, nr 3, s. 297–314.
- 63 Z. Lefkofridi, S. Kritzinger, *Battles Fought in the EP Arena. Developments in National Parties’ Euro-manifestos*, „Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft” 2008, t. 37, nr 3, s. 273–296.
- 64 J. Pollak, P. Slominski, *Die österreichischen politischen Parteien und die europäische Integration: Stillstand oder Aufbruch?*, <https://eif.univie.ac.at/downloads/workingpapers/IWE-Papers/WP28.pdf> (dostęp: 01.12.2016).
- 65 M. Dolezal, L. Ennsner-Jedenastik, W.C. Müller, A.K. Winkler, *How Parties Compete for Votes. A Test of Saliency Theory*, „European Journal of Political Research” 2014, t. 53, nr 1, s. 57–76.
- 66 A. Pelinka, *Austrian Euroscepticism: The Shift From the Left to the Right*, „European Studies: A Journal of European Culture, History and Politics” 2004, t. 20, nr 1, s. 207–224; idem, *Europäisierung ohne Tiefenwirkung. Die österreichischen Parteien und Verbände auf dem Weg nach Europa*, w: *Europa als Prozess. 15 Jahre Europäische Union und Österreich*, red. R. Pfefferle, N. Schmidt, G. Valchars, Wien 2010, s. 53–64.
- 67 P. Ulram, *Die Einstellung der Österreicher zur EU: Kühle Distanz mit mürrischen Untertönen*, w: *Zukunft Europa*, red. A. Klinger, M. Urban, Sankt Pölten 2006, s. 82–91; P. Ulram, F. Plasser, *Ungeliebt aber unverzichtbar. Die ÖsterreicherInnen und die EU*, w: *Europa als Prozess...*, s. 99–114.
- 68 F. Plasser, P. Ulram, *Rechtspopulistische Resonanzen. Die Wählerschaft der FPÖ*, w: *Das österreichische Wahlverhalten*, red. F. Plasser, P. Ulram, F. Sommer, Wien 2000, s. 225–235; F. Plasser, P. Ulram, *Das Parteiensystem Österreichs*, w: *Die Parteiensysteme Westeuropas*, red. O. Niedermayer, R. Stöss, M. Haas, Wiesbaden 2006.
- 69 S. Kritzinger, Z. Lefkofridi, J. Casado-Asensio, *Policy-Repräsentation und europäische Integration: Wählerpräferenzen im Spiegel der Parteien*, w: *Europa als Prozess...*, s. 131–152.
- 70 W.C. Müller, M. Jenny, A. Ecker, N. Eder, I. Skrivaneck, *Der Elite – Public Gap in der europäischen Integration. Ein europäischer Vergleich*, w: *Europa als Prozess...*, s. 115–130.

pracy. Należy podkreślić, że w ostatnich latach pojawiły się w polskiej politologii istotne publikacje na temat europeizacji, które dodatkowo motywowały do podjęcia rozważań wokół procesów europeizacji partii i systemów partyjnych. Cennym źródłem poznawczym były opracowania Anny Pacześniak⁷¹, Rafała Riedla⁷², Janusza Ruszkowskiego⁷³, Roberta Wiszniowskiego⁷⁴, Tomasza Grzegorza Grosse⁷⁵, publikacja zespołu Agnieszki K. Cianciary z Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk⁷⁶ oraz Dominiki Mikuckiej-Wójtowicz⁷⁷.

Ściśle związana z tematem jest także problematyka postaw partii politycznych wobec UE i integracji europejskiej. Bazą i źródłem informacji była bogata literatura obcojęzyczna poświęcona zjawisku eurosceptycyzmu. Szczególnie cenne były artykuły i ekspertyzy publikowane przez naukowców zrzeszonych w ramach The European Parties Elections and Referendums Network (EPERN) – międzynarodowej sieci zrzeszającej ponad stu uczonych badających wpływ integracji europejskiej na partie, wyborców i opinię publiczną⁷⁸. Mimo iż literatura krajowa na temat eurosceptycyzmu jest dużo mniej obszerna, to są w niej obecne wartościowe publikacje, które wnoszą istotny wkład do badań nad krytycznymi posta-

---

71 A. Pacześniak, *Europeizacja polskich partii...*

72 Vide: R. Riedel, *Europeizacja – koncepcje i agenda badawcza*, w: *Europeizacja. Mechanizmy...*, s. 30–35.

73 J. Ruszkowski, *Europeizacja jako przedmiot badań w studiach nad integracją europejską*, w: *Metodologiczne problemy...*, s. 81–11; idem, *Ponadnarodowość w systemie politycznym Unii Europejskiej*, Warszawa–Kraków 2010, s. 357–408; idem, *Wstęp do studiów europejskich. Zagadnienia teoretyczne i metodologiczne*, Warszawa 2007; idem, *Europeizacja ad extra w zarządzaniu zewnętrznym (external governance) Unii Europejskiej*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2010, nr 4, s. 7–27.

74 R. Wiszniowski, *Europejska przestrzeń polityczna. Zachowania elektoratu w wyborach do Parlamentu Europejskiego*, Wrocław 2008; idem, *Strategie wyborcze w wyborach do Parlamentu Europejskiego a model organizacji partii*, w: *Wybory do Parlamentu Europejskiego w 2009 roku w okręgu dolnośląsko-opolskim. Uwarunkowania kształtowania strategii wyborczych*, red. R. Alberski, R. Solarz, Wrocław 2011, s. 36–49.

75 T.G. Grosse, *W objęciach europeizacji. Wybrane przykłady z Europy Środkowej i Wschodniej*, Warszawa 2012; idem, *Systemowe spojrzenie na europeizację*, „Studia Europejskie” 2012, nr 3, s. 9–26.

76 *Europeizacja partii politycznych i grup interesu w wybranych krajach Partnerstwa Wschodniego i kandydujących do Unii Europejskiej*, red. A.K. Cianciara, A. Burakowski, P. Olszewski, J. Wódka, Warszawa 2015.

77 D. Mikucka-Wójtowicz, *Europeizacja partii oraz systemów partyjnych Serbii i Chorwacji. Między rzeczywistością a iluzjami*, „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2015, nr 5 (37), s. 161–191.

78 W czerwcu 2000 r. na Uniwersytecie Sussex Paul Taggart i Aleks Szczerbiak założyli sieć Oposing Europe Research Network (OERN), która zrzeszała szeroką grupę badaczy zajmujących się analizą porównawczą partii eurosceptycznych. W sierpniu 2003 r. OERN została zastąpiona przez European Parties Elections and Referendums Network (EPERN); vide: <https://epern.wordpress.com/about/> (dostęp: 10.12.2017).

wami partii/społeczeństw wobec UE i integracji europejskiej. Należą do nich prace: Krzysztofa Zuby⁷⁹, Aleksandry Moroski-Bonkiewicz⁸⁰, Anny Pacześniak⁸¹ oraz Rafała Riedla⁸².

W pracy wykorzystano liczne materiały i dokumenty źródłowe, w tym ustawy i akty prawne wydawane przez organy państwowe II Republiki Austrii, unijne akty prawne, regulaminy Parlamentu Europejskiego. W rozdziałach trzecim, czwartym oraz piątym niniejszej pracy analizowano statuty oraz programy partyjne, manifesty wyborcze do Rady Narodowej oraz Parlamentu Europejskiego, a ponadto informacje publikowane na stronach internetowych ugrupowań. W rozdziale czwartym przy realizacji przyjętych założeń badawczych pomocna była dokumentacja dostępna na stronach archiwalnych Parlamentu Europejskiego oraz materiały z witryn internetowych austriackich partii oraz delegacji do PE⁸³.

Autorka publikacji od kilku lat bada adaptację systemu politycznego Austrii do funkcjonowania w Unii Europejskiej, analizuje politykę europejską rządu w Wiedniu, w tym mechanizmy koordynacji polityki europejskiej w Austrii, oraz obserwuje austriacką scenę polityczną⁸⁴. Część badań przeprowadzonych na temat między innymi wyborów do PE w Austrii, programów europejskich FPÖ oraz zajmowanej przez to eurosceptycz-

-
- 79 K. Zuba, *Polski eurosceptycyzm i eurorealizm*, Opole 2006; idem, *Polski eurosceptycyzm w kontekście dylematów teoretycznych i porównawczych*, „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2015, nr 1 (33); R. Riedel, K. Zuba, *EUROSceptycyzm – propozycja konceptualizacji*, „Przegląd Europejski” 2015, nr 3 (37).
- 80 A. Moroska, *Prawicowy populizm a eurosceptycyzm. Na przykładzie Listy Pima Fortuyna w Holandii i Ligi Polskich Rodzin w Polsce*, Wrocław 2010.
- 81 A. Pacześniak, *Eurosceptycyzm polskich partii politycznych – ile w tym przekonania, a ile pragmatyzmu?*, „Politeja. Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2015, nr 33; idem, *Populizm w służbie eurosceptyków i euroentuzjastów, w: Populizm w Europie. Defekt i przejaw demokracji?*, red. J.-M. De Waele, A. Pacześniak, Warszawa 2010.
- 82 R. Riedel, *Szwajcarski eurosceptycyzm – pomiędzy ekonomią a polityką*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 269.
- 83 Strony partii politycznych, na których są publikowane informacje o działaniach podejmowanych przez posłów do PE: z SPÖ – <http://www.spe.at>, z ÖVP – <http://www.eppgroup.eu/de/austria>, z Die Grünen – <https://www.gruene.at/themen/europa>, z FPÖ – <http://www.fpoe.eu> (dostęp: 01.10.2016).
- 84 Vide m.in.: J. Miecznikowska, *Europeizacja systemu politycznego Republiki Austrii*, w: *Państwa niemieckojęzyczne...*; idem, *Europeizacja krajowych partii politycznych poprzez wybory – przykład Austrii*, w: *Partie polityczne w Polsce i w Europie. Struktury, funkcje, strategie w zmieniającym się otoczeniu*, red. A. Pacześniak, M. Winclawska, Toruń 2013; idem, *Stosunki austriacko-niemieckie w zjednoczonej Europie – wspólnota interesów czy wzajemna rywalizacja?*, „Studia Polica Germanica” 2012, t. 1, nr 1; idem, *Doktryna integracyjna Austrii, Doktryna integracyjna Austrii*, w: *Doktryny integracyjne państw europejskich*, red. K. Zuba, Warszawa 2017; idem, *Europejska polityka Austrii*, Seria: Europejczycy wobec Europy, ETE Working Paper 2017, t. 3, nr 2.

ne ugrupowanie pozycji na scenie wyborczej, parlamentarnej i gabinetowej, a także podejmowanej przez posłów FPÖ aktywności na forum PE została opublikowana oraz przedstawiona na ogólnokrajowych konferencjach (m.in. w Olsztynie, Białymstoku, Zielonej Górze i Warszawie), w tym podczas III Kongresu Politologii w Krakowie (wrzesień 2015 roku) oraz II Kongresu Europeistyki w Szczecinie (wrzesień 2017 roku)⁸⁵.

---

85 Idem, *Populizm w Austrii – fenomen eurosceptycznej Austriackiej Partii Wolnościowej*, w: *Mysł polityczna w XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*, t. 1: *Teoria, historia, współczesność*, red. A. Wojtaszak, Szczecin 2015; idem, *Prawicowe i lewicowe partie populistyczne po wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 roku na przykładzie Wolnościowej Partii Austrii oraz Partii Lewicy w Niemczech*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2015, nr 9; idem, *Wolnościowa Partia Austrii w systemie...*; idem, *Wybory do PE w Austrii...*; idem, *Populist Narration of the Freedom Party of Austria before the Presidential Election in 2016*, „Przegląd Europejski” 2016, nr 4 (42); idem, *Wybory prezydenckie w Austrii – polityczne trzęsienie ziemi*, w: *Przywódcy polityczni wobec współczesnych zagrożeń. Wyzwania dla przywódców na poziomach międzynarodowym, krajowym i lokalnym*, red. M. Hartliński, Olsztyn 2017; idem, *Zmiany na scenie politycznej Austrii – analiza wyników przedterminowych wyborów do Rady Narodowej w 2017 r.*, „Studia Politica Germanica” 2017, nr 1 (6) [w druku].